

національно-змішаних територій, а не її ділення, — це спільна школа для виховання добрих громадян Польщі дітей національності польської та непольської у взаємному шануванні їх національних особливостей» [4]. Вказане положення Закону про мову шкільної освіти насправді відкривало шлях до запровадження двомовності в українських школах Східної Галичини та Волині, оскільки двомовним ставали не польські школи, а українські.

Таке довільне жонглювання польських законодавців термінами та визначеннями, як наприклад «лише за побажанням сторін двома мовами», або «погодження і об'єднання з метою мирного співжиття населення національно-змішаних територій, а не її ділення», «руський (русинський)» замість «український» насправді мало на меті не допустити консолідації українців у міжвоєнній Польщі та позбавити населення Західної України відчуття єдності з Наддніпрянською Україною.

Список використаних джерел

1. Ogonowski J. Uprawnienia językowe mniejszości narodowych w Rzeczypospolitej Polskiej 1918-1939 / Jerzy Ogonowski. — Warszawa: Wydawnictwo Seymowe, — 2000. — 286 s.
2. Dz.URP.1924. Nr.73 poz. 724.
3. Dz.URP.1924. Nr.78 poz. 757.
4. Dz.URP.1924. Nr.85 poz. 820.
5. Zieleniewski L. Ustawodawstwo językowe Rzeczypospolitej Polskiej / Leon Zieleniewski. — Warszawa, 1930. — 204 s.
6. Dz.URP.1921. Nr.44 poz. 267.
7. ЦДА України у Львові. — Ф. 205. — Оп. 1. — Справа № 10. — 76 арк.
8. Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923-1929 / Ryszard Torzecki. Kraków: Wydaw. Literackie, 1989. — 467 s.
9. Kierski K. Ochrona praw mniejszości w Polsce / Kazimierz Kierski. — Poznań: Nakł. aut. — 1933. — 711 s.

Маруніч І. І.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
начальник кафедри юридичного документознавства*

Національної академії внутрішніх справ

Проценко Г. П.,

старший викладач

Національної академії внутрішніх справ

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧИХ ДЕФІНІЦІЙ

Ефективний, насправді дієвий закон можливо отримати лише у результаті наполегливої праці багатьох фахівців — юристів, соціологів, лінгвістів тощо. Урегулювання суспільних відносин певної сфери життєдіяльності країни — складна справа правотворців, що передбачає належний рівень знань не лише змістового наповнення, а й вимог нормотворчої техніки, а також умінь та навичок правильно реалізовувати відповідні засоби, прийоми, методи та

правила, зокрема і мовленнєві технології для точного формулювання законодавчих приписів.

Одним із прийомів юридичної техніки є законодавчі дефініції. На сьогодні є значна кількість наукових досліджень, присвячених аналізу цього поняття, виробленню практичних рекомендацій щодо конструювання визначень та їх розміщення в текстах нормативно-правових актів, аналізу сучасного стану законодавства з погляду його юридико-технічної якості та шляхів його удосконалення (Н. Артикуца, М. Голев, Ю. Зайцев, Д. Керімов, А. Красницька, С. Маркова-Мурашова, О. Піголкін, Ю. Прадід, В. Риндюк, З. Тростюк, А. Черданцев, А. Хворостянкіна та ін.). Проте малодослідженими залишаються питання щодо ролі законодавчих дефініцій у реалізації засадничих правових принципів (зокрема, принципу правової визначеності), їх значення для забезпечення чіткості за зрозумілості правового регулювання. Поза увагою іноді залишаються значні досягнення правничої лінгвістики, як вітчизняної, так і зарубіжної, які могли б сприяти розвитку вітчизняної законодавчої науки та практики.

Дефініції термінів, що вживаються у текстах нормативно-правових актів (принагідно зазначимо, що наразі немає як законодавчої дефініції нормативно-правового акта, так і одностайності у тлумаченні відповідного поняття), є досить вагомим засобом у площині забезпечення правильного та однакового застосування законодавчих норм. Перевага надається термінам, дефініція які надаються законодавцем. Вони відіграють важливу роль в однозначному тлумаченні правових понять, з'ясуванні змісту понять. Законодавчі визначення забезпечують смислову повноту правових термінів, унеможливлюють неоднозначність у тлумаченні правових явищ, сприяють однаковому, правильному застосуванню законодавства.

На думку З. А. Тростюк, легальні дефініції відіграють важливу роль у з'ясуванні змісту тих чи інших понять, слугують правильному ставленню до правової дійсності. Правові дефініції, які законодавчо закріплені і набувають тим самим якості офіційної нормотворчості, забезпечують смислову повноту правових нормативів, виключають двозначність у тлумаченні правових явищ, що сприяє однаковому, правильному застосуванню чинного законодавства, встановленню правопорядку у суспільних відносинах. Хоча варто не забувати думку Ж. Л. Бержеля про те, що сучасна техніка прийняття законів завдяки не цілком чітко чи повно визначеним поняттям дозволяє здійснювати справжнє делегування нормативної функції органам влади, відповідальним за прийняття рішення. Однак, потрібно дозувати рівень невизначеності таких понять, орієнтуючись на повноваження, які необхідно делегувати.

Узагальнюючи точки зору науковців (Р. Ієринг, Д. Керімов, В. Кнапп, З. Тростюк та ін.) щодо вимог, яким повинні відповідати законодавчі дефініції, наведемо, зокрема, такі: 1) повнота та однозначність у відображенні змісту того поняття, якому дається визначення; 2) наукова вмотивованість; 3) системний характер, тобто узгодженість з попередніми дефініціями, які були загальновизнаними чи усталеними у законодавстві; 4) уніфікованість дефініцій у нормативно-правовому тексті, на рівні інституту, по можливості, галузі

законодавства, міжгалузевому рівні; 5) лаконічність, визначення має містити лише найбільш істотні ознаки поняття; 6) логічна завершеність; 7) чіткість та зрозумілість викладу для правового застосування; 8) доцільність і виправданість розміщення дефініції в тексті нормативно-правового акта; 9) мовна довершеність.

На жаль, у текстах нормативно-правових актах існує така ситуація, коли визначення понять не відповідають вищезазначеним вимогам.

Так, деякі визначення, надані правотворцями, уможлиблюють розрив між правовстановленням і безпосередньою реалізацією (застосуванням) юридичних норм у сучасній законодавчій діяльності. Згідно зі ст. 4 Лісового кодексу України земельна ділянка площею менше 0,1 га не вважається лісом. Це означає, що орган місцевого самоврядування має можливість неправомірно виділяти особам ділянки з лісом в розмірі 0,09 га. А якщо об'єднати шість таких ділянок, то одна особа може незаконно заволодіти лісовою ділянкою на півгектара. У наведеному визначенні міститься надлишкова інформація, що суперечить вимозі лаконічності.

Наприклад, у КК України є такі визначення понять, які не містять жодної істотної ознаки останніх, що суперечить вимозі повноти. Так, у примітці до ст. 260 КК України вміщена дефініція поняття «воєнізовані формування», під якими розуміються формування, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, і в яких проводиться військова або стройова чи фізична підготовка. Це визначення не містить вказівки на всі необхідні, істотні і достатні ознаки цих злочинних організацій. Зокрема, у примітках 1 і 2 до ст. 260 не вказується ознака, зазначена в назві та диспозиціях ч. 1 та ч. 2 цієї статті, а саме, що ці формування не передбачені законами. Водночас неповно розкрито специфічні ознаки подібних організацій, що не дає змоги відмежувати їх від інших видів злочинних організацій. Тому при формулюванні легальних визначень понять необхідно виділити його основні ознаки, критерії відмежування від інших об'єктів. Для правового поняття істотними ознаками є ті, що мають нормативний характер та юридичне значення. Крім явних бувають ще й неявні (контекстуальні, латентні, імпліцитні) визначення, коли вияснюється зміст контексту, в який включений відповідний термін. За допомогою таких визначень іноді визначаються правові поняття, які досить часто трапляються на практиці, значення яких стабілізувалося, а тому при їх використанні не створюється небезпека помилок.

Варто зауважити, що у теорії немає одностайності щодо того, які власне терміни необхідно визначати у нормативно-правових актах. Зокрема, Д. Керімов вважає, що в законі, який стосується всього суспільства чи значної його частини, повинні подаватися визначення кожного вжитого у цьому законі юридичного терміна. Сам по собі такий підхід є зрозумілим, однак він навряд чи зможе реалізуватися. Адже визначення кожного юридичного терміна в нормативно-правовому акті зробить його громіздким. Чеські дослідники А. Кнапп, В. Герлох стверджують, що надмірна кількість визначень робить правову норму негнучкою, що може мати негативний вплив. Тому вказується, що визначення повинні даватися лише окремим юридичним термінам, зокрема

тим, які мають вирішальне значення для правового регулювання, а також поняттям, які не мають загальнопоширеного використання, а також вживаються у більш вузькому чи істотно відмінному значенні, порівняно із загальноприйнятим. Наприклад, у КК України використовується такий кримінально-правовий термін, як «шантаж» (ст.ст. 120, 149, 303 КК України), який не має легальної дефініції. А тому в теорії кримінального права та у правозастосовній діяльності в це поняття вкладається різне значення – погроза розголосити відомості, які потерпілий або його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, або погроза іншого змісту (наприклад, знищити або пошкодити майно). Водночас у тому самому Кодексі міститься значне число статей з описовими диспозиціями, де називається склад злочину (термін) і подається його визначення, наприклад, ч. 1 ст. 115: «вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині...» [Тростюк 2003, с. 117].

Забезпечувати правову визначеність здатні лише ті дефініції, які відповідають певним формальним та змістовним вимогам, узгоджуються із іншими законодавчими положеннями та використання яких є доцільним і виправданим. Ефективне використання дефініцій у тексті закону, таким чином, можливе лише за наявності в державі науково обґрунтованих підходів у сфері нормотворчості, що зумовлює необхідність подальших загальнотеоретичних досліджень щодо можливостей удосконалення легальних дефініцій.

Список використаних джерел

1. Голев Н. Д. Правовая коммуникация в зеркале естественного языка / Н. Д. Голев // Юрислингвистика-7: Язык как феномен правовой коммуникации. – Барнаул, 2006.
2. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія / З. А. Тростюк. – К.: Атіка, 2003. – 144 с.
3. Хворостянкіна А. В. Законодавчі дефініції у правовій теорії та практиці європейських держав (порівняльний аналіз): дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / А. В. Хворостянкіна; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», 2012. – 237 с.

Мацкевич О. О.,

здобувач, науковий співробітник

Науково-дослідного інституту

інтелектуальної власності

Національної академії правових наук України

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Юридичний термін – це слово або словосполучення на позначення власне правового поняття, яке відображає специфіку державно-правових явищ (...) і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях) [2]. Точність формулювання певного поняття є важливою для юриспруденції, адже можливість двозначного трактування створює зайві проблеми та знижує якість законодавства загалом.